

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

О.С. ЧМИР,
заступник директора з наукової роботи, д.е.н., професор, Науково-дослідний економічний інститут,
В.І. ПИЛА,
провідний науковий співробітник, д.е.н., професор, Науково-дослідний економічний інститут,
В.М. ХІЛЬКО,
старший науковий співробітник, Науково-дослідний економічний інститут

Аналіз результатів функціонування вітчизняної системи СЕЗ і ТПР та перспективи її подальшого розвитку

У статті розглядаються результати діяльності в Україні спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку. Проведений аналіз найважливіших тенденцій за весь період існування СЕЗ і ТПР – від моменту заснування і до теперішнього часу. Обґрунтовані пропозиції щодо відновлення діяльності СЕЗ і ТПР та виконання ними ролі економічного інструменту вирішення конкретних проблем соціально-економічного розвитку територій.

Ключові слова: спеціальні (вільні) економічні зони, території пріоритетного розвитку, соціально-економічний розвиток територій.

В статье рассматриваются результаты деятельности в Украине специальных (свободных) экономических зон и территорий приоритетного развития. Проведен анализ важнейших тенденций за весь период существования СЭЗ и ТПР – от момента учреждения и до текущего момента. Обоснованы предложения относительно восстановления деятельности СЭЗ и ТПР, а также исполнения ими роли экономического инструмента по решению конкретных проблем социально-экономического развития территорий.

Ключевые слова: специальные (свободные) экономические зоны, территории приоритетного развития, социально-экономическое развитие территорий.

In article activity results in Ukraine special (free) economic zones and territories of priority development are considered. The analysis of the major tendencies of development FEZ and TPR for all period of their existence – from the moment of establishment and till current time is carried out. Offers concerning restoration of activity СЭЗ and ТПР, and also executions of a role of the economic tool by them under the decision of concrete problems of social and economic development of territories are proved.

Постановка проблеми. Після прийняття у 1992 році Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.92 р. №2673–XII [1] та завдяки розробленій нормативно-правовій базі стосовно стимулювання розвитку депресивних територій в Україні було засновано національну мережу спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР). Активний розвиток територіальних утворень обумовив необхідність вивчення як позитивного, так і негативного досвіду їх діяльності. Але відповідно до рішення уряду України у 2005 році було скасовано ре-

жим СЕЗ і ТПР, що привело до поступового згортання інвестиційної діяльності, обсягів виробництва продукції, скорочення робочих місць та чисельності зайнятих.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У вітчизняній літературі досить широко висвітлені питання створення, діяльності та впливу розвитку СЕЗ і ТПР на економіку території розміщення, а також в цілому [2–7]. Останнім часом у зв'язку зі скасуванням преференційного режиму, вивчення діяльності зональних утворень не проводилось, відповідні матеріали майже не публікувались [8–11]. Зважаючи на вищевикладене у Науково-дослідному економічному інституті проведено дослідження, основним завданням якого було комплексне оцінювання діяльності територій зі спеціальним режимом (СЕЗ і ТПР) за весь період їх діяльності: від моменту заснування наприкінці 90-х років ХХ ст. до теперішнього часу [12].

Метою статті є проведення детального аналізу результатів функціонування українських СЕЗ і ТПР та опрацювання обґрунтованих пропозицій щодо їх відновлення та подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. В Україні у період з 1998 по 2000 рік було засновано 11 спеціальних (вільних) економічних зон та у дев'яти регіонах запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності. Вони являють собою території, на яких запроваджується і діє спеціальний режим економічної діяльності для суб'єктів, що реалізують інвестиційні проекти.

Цілі заснування СЕЗ визначено Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» [1].

Це залучення іноземних інвестицій, активізація підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвиток інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів.

Шість економічних зон («Азов», «Закарпаття», «Інтерпорт–Ковель», «Порто–франко», «Порт Крим», «Рені») створювалися як класичні зовнішньоторговельні зони (*porto franco*) і були призначені для обслуговування експортно–імпортних і транзитних вантажопотоків. СЕЗ «Курорт–поліс Трускавець» орієнтовна на розбудову туристично–рекреаційного комплексу, а СЕЗ «Миколаїв» – на розвиток суднобудування. На території СЕЗ «Донецьк» передбачалось створення індустріального парку. За характерними ознаками та режимом діяльності СЕЗ «Славутич» та СЕЗ «Яворів» (за винятком автопорту Краковець) не є вільними зонами, а фактично належать до територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності.

Метою створення ТПР було залучення інвестицій у пріоритетні види економічної діяльності для вирішення соціально–економічних проблем депресивних територій, економіка яких зазнала суттєвих втрат внаслідок структурних змін: насамперед – вугільних регіонів, міст із високою питомою ва-

гою підприємств військово–промислового комплексу, а також регіонів, населення яких найбільш постраждало від техногенних та екологічних катастроф. Спеціальний режим інвестиційної діяльності тут мав забезпечити пом'якшення депресивного стану, викликаного:

- структурним безробіттям у вугільних регіонах у зв'язку з необхідністю закриття 63 шахт у Донецькій, Луганській та Волинській областях (при цьому мали бути вивільнені понад 23 тис. працівників);

- закриттям та реструктуризацією підприємств військово–промислового комплексу, насамперед у містах Харкові та Шостка (кількість безробітних тут складала 24 тис. осіб);

- техногенними та екологічними катастрофами у зв'язку з:
 - а) віднесенням до територій з найвищим рівнем радіаційного забруднення 15 районів та трьох міст Житомирської та Чернігівської областей;

- б) необхідністю термінового вирішення питання життєзабезпечення міста Славутича у зв'язку з достроковим закриттям Чорнобильської АЕС;

- в) потребами вирішення екологічної проблеми у Яворівському районі Львівської області шляхом створення умов для відновлення земель, порушених техногенним впливом гірничо–хімічного виробництва ДГХП «Сірка»;

- г) необхідністю ліквідації наслідків катастрофічного паводку в Закарпатській області та відновлення екологічної системи Карпатського регіону.

На відміну від них запровадження спеціального інвестиційного режиму в Автономній Республіці Крим було спрямоване на залучення інвестицій у сферу охорони здоров'я, відпочинку та туризму, збереження й ефективне використання рекреаційних ресурсів й розвиток аграрного та промислового виробництва півострова (сільське і рибне господарство, харчова, текстильна, добувна та обробна промисловість).

Порядок створення, функціонування та ліквідації спеціальних економічних зон регламентується Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», в якому визначено, що СЕЗ:

- створюються прийняттям окремого закону для кожної з них із визначенням терміну дії спеціального режиму;

- можуть бути ліквідовані до закінчення строку, на який вони були створені, лише законом України за поданням Президента України або Кабінету Міністрів України.

ТПР створюються шляхом прийняття Верховною Радою України відповідного закону, в якому визначається мета, порядок запровадження і функціонування спеціального режиму інвестиційної діяльності, термін його дії та локалізація.

Спеціальний режим застосовується до суб'єктів підприємницької діяльності, які зареєстровані у СЕЗ чи ТПР відповідно до затвердженого інвестиційного проекту і укладеного договору (контракту) з місцевими органами влади у відповідності з діючим законодавством. На територіях СЕЗ дозволено всі законні види підприємницької діяльності. На ТПР додатково умовою застосування пільгового режиму є

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

здійснення інвестиційних проектів у видах економічної діяльності, визнаних Кабінетом Міністрів України пріоритетними. При цьому була визначена нижня гранична межа вартості інвестиційних проектів, а саме:

- \$100–500 тис. для інвестицій у сільське господарство, харчову, переробну, легку, целюлозно-паперову промисловість, оброблення деревини, виробництво виробів з деревини та меблів, будівництво, туристично-рекреаційну сферу, видобувну промисловість, виробництво машин і устаткування, неметалевих мінеральних виробів, хімічне виробництво, транспорт, сферу охорони здоров'я, освіти, культури та спорту, діяльність зі збереження історичного та природного надбання, послуги населенню, очищення територій, лісове господарство, виробництво спортивних та галантерейних товарів, іграшок, сувенірних виробів;

- \$500 тис. – \$1 млн. – у порошкову металургію та хімічне виробництво, нафтопереробну, поліграфічну промисловість, виробництво електроенергії, газу та води, коксу, інших неметалевих мінеральних виробів, оброблення металевих відходів та брухту, зв'язок;

- \$3 млн. – у металургію та оброблення металу, виробництво машин та устаткування (зокрема – електричного, електронного, транспортного).

Спеціальний режим інвестиційної діяльності передбачав надання пільг суб'єктам підприємницької діяльності, що реалізують інвестиційні проекти відповідно до укладених договорів (контрактів):

- звільнення від сплати ввізного мита на період реалізації інвестиційних проектів, але не більше, ніж на п'ять років, матеріалів і сировини (за переліком та в обсягах, визначених відповідно до порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України), устаткування, обладнання та комплектуючих до них;

- звільнення від сплати податку на додану вартість на період реалізації інвестиційних проектів, але не більше, ніж на п'ять років, операцій з ввезення (пересилання) на митну територію України устаткування, обладнання та комплектуючих до них для потреб власного виробництва, пов'язаного з реалізацією інвестиційних проектів;

- звільнення впродовж трьох років від сплати податку на прибуток (в частині, одержаній від освоєння інвестицій) новоствореного, перепрофільованого, реструктуризованого, реконструйованого підприємства, що реалізує інвестиційний проект, а також оподаткування зазначеного прибутку у період з четвертого по шостий роки включно за ставкою у розмірі 50% від діючої ставки оподаткування;

- виключення з валового доходу підприємства, нарахованого з метою оподаткування, одержаних згідно з інвестиційним проектом інвестицій;

- звільнення від плати за землю на період освоєння земельної ділянки (планування території, будівництва об'єктів інфраструктури тощо), але не більше, ніж на п'ять років.

Для СЕЗ «Автопорт Краковець», «Азов», «Донецьк», «Закарпаття», «Миколаїв», «Інтерпорт Ковель», «Рені», «Пор-

то-франко», «Порт Крим», територія яких була фізично обмежена по периметру (огорожена і облаштована згідно з вимогами Державної митної служби України) встановлено режим спеціальної митної зони. Він передбачав наступне:

- митні збори при транзиті товарів та інших предметів через територію зони справляються відповідно до законодавства України;

- у разі ввезення товарів та інших предметів (крім підакцизних) з-за меж митної території України на територію зазначених зон для використання в межах зони, ввізне мито та податок на додану вартість не справляються;

- при ввезенні на митну територію України з території зон товарів та інших предметів, що попередньо ввезені з-за меж митної території України на територію зон, податки сплачуються в порядку, встановленому законодавством України для оподаткування товарів, що імпортуються;

- у разі вивезення з території зон за межі митної території України товарів та інших предметів, вироблених (у тому числі повністю або достатньо перероблених чи оброблених на території зони), вивізне мито та акцизний збір не справляються, а податок на додану вартість справляється за нульовою ставкою;

- при вивезенні товарів та інших предметів (крім підакцизних) з митної території України на територію зони, вивізне мито не справляється, а податок на додану вартість справляється за нульовою ставкою;

- при ввезенні товарів та інших предметів, повністю вироблених або достатньо перероблених у спеціальній економічній зоні, на митну територію України з території СЕЗ «Азов», «Донецьк», «Закарпаття», податок на додану вартість і акцизний збір справлялися як при імпорті товарів в Україну.

На територіях зон «Азов», «Донецьк», «Закарпаття», «Інтерпорт Ковель», «Рені», «Порт Крим» оподаткування прибутку здійснювалось за ставкою 20%.

На територіях зон «Автопорт Краковець», «Порто-франко», «Миколаїв» було передбачено звільнення від оподаткування прибутку, одержаного від реалізації інвестиційного проекту, на три роки.

З четвертого по шостий рік включно оподаткування здійснювалось за ставкою у розмірі 50% від діючої ставки оподаткування. У зоні «Миколаїв» з четвертого по чотирнадцятий роки звільнялась від оподаткування частина прибутку підприємств суднобудівної промисловості – суб'єктів СЕЗ «Миколаїв», спрямована на розвиток виробництва в рамках реалізації інвестиційного проекту.

На період освоєння земельної ділянки суб'єкти зон звільнялися від плати за землю.

З метою створення умов для ефективного функціонування СЕЗ і ТПР та уникнення можливостей нецільового застосування спеціальних режимів Верховною Радою України у грудні 2002 р. було прийнято рішення про скасування пільг при ввезенні (вивезенні) підакцизних товарів та товарів 1–24 груп УКТ ЗЕД [13].

Крім того, постановами Кабінету Міністрів України та нормативними актами центральних органів виконавчої влади були запроваджені:

- порядок розгляду та затвердження інвестиційних проєктів, що реалізуються в умовах спеціальних режимів інвестування;
- положення про спеціальні економічні зони [14];
- критерії визначення пріоритетних видів економічної діяльності у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності, а також порядок їх застосування [15];
- порядок визначення переліків сировини та матеріалів, що ввозяться для реалізації інвестиційних проєктів;
- типовий договір (контракт) на реалізацію інвестиційного проєкту [16];
- порядок контролю за цільовим використанням сировини, матеріалів, устаткування, обладнання та комплектуючих виробів, які ввозяться в Україну для реалізації інвестиційних проєктів [17];
- порядок обчислення прибутку, одержаного від реалізації інвестиційних проєктів на діючих підприємствах та ін. [18].

Це в сукупності дозволило належним чином врегулювати всі організаційно-правові та фінансово-економічні аспекти діяльності СЕЗ і ТПР.

Але у березні 2005 року під час прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України »Про Державний бюджет України на 2005 рік« та деяких інших законодавчих актів України» було скасовано режим вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, а згадування про пільги вилучено без вказування терміну їх поновлення [19].

Розвиток української мережі СЕЗ і ТПР можна умовно поділити на три етапи:

- 1-й етап (1997–2000) – формування нормативно-правової бази, заснування та становлення вітчизняних СЕЗ і ТПР;
- 2-й етап (2001–2004) – активного розвитку;
- 3-й етап (2005–2010) – «затухання» та поступового припинення реалізації інвестиційних проєктів у СЕЗ і ТПР суб'єктами підприємницької діяльності внаслідок відміни пільг, закінчення термінів реалізації проєктів, відмови інвесторів від роботи у СЕЗ і ТПР та розірвання договорів по проєктах, стосовно яких не виконувались інвестиційні зобов'язання.

Для проведення аналізу [12] було використано узагальнену Державним комітетом статистики спеціальну статистичну звітність суб'єктів СЕЗ і ТПР, річні звіти обласних держадміністрацій щодо результатів функціонування територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності, аналітичні матеріали Міністерства економіки України щодо результатів діяльності СЕЗ і ТПР за відповідні періоди, дані Міністерства фінансів та Державної податкової адміністрації України з питань сплати податків, отриманих пільг та взаємовідносин з бюджетами, дані Державної митної служби України щодо обсягу імпорту товарів в СЕЗ і ТПР, сплати та звільнення від сплати митних платежів, результати науко-

во-дослідних робіт з питань функціонування СЕЗ і ТПР в Україні, раніше виконаних Науково-дослідним економічним інститутом та інші джерела. Також бралися до уваги методичні підходи, схвалені урядом у відповідній постанові [20].

Встановлено, що впродовж усього періоду діяльності (1997–2010 рр.) суб'єктами підприємництва СЕЗ і ТПР:

- залучено \$4,9 млрд. інвестицій, з них \$1,1 млрд. іноземних інвестицій (22%);
- реалізовано продукції на суму 177,8 млрд. грн., з них 37% на експорт;
- введено 216 тис. робочих місць (у тому числі створено 88 тис. та збережено 128 тис.);
- сплачено податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів на суму 15,6 млрд. грн.;
- розмір отриманих пільг (умовно нарахованих платежів) становив 13,3 млрд. грн., з них лише по «м'ясних» проєктах – 9,02 млрд. грн. Слід звернути увагу, що частка не сплачених мита та ПДВ при ввезенні м'ясопродуктів для реалізації проєктів м'ясопереробки у СЕЗ «Донецьк» та на ТПР Волинської, Донецької і Житомирської областей становила 68% сукупної вартості пільг, отриманих усіма суб'єктами СЕЗ і ТПР. Зокрема, за судовими рішеннями було відшкодовано 8,4 млрд. грн., або 93% пільг, фактично використаних у рамках проєктів з м'ясопереробки;
- сума сплачених суб'єктами СЕЗ і ТПР податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів перевищила розмір отриманих пільг на 2,3 млрд. грн.

Розглянемо більш детально, як розвивалися СЕЗ і ТПР в межах окремих етапів.

Наприкінці 2004 року у СЕЗ і ТПР здійснювалася реалізація 632 інвестиційних проєктів кошторисною вартістю \$4,8 млрд., у рамках яких за період з 1997 по 2004 рік включно:

- залучено \$2,2 млрд. інвестицій (45% затвердженої кошторисної вартості), у тому числі \$612,3 млн. іноземних інвестицій, 28,9%;
- реалізовано продукції на суму 51,3 млрд. грн., з яких 37% поставлено на експорт;
- введено 174 тис. робочих місць (у тому числі 63 тис. створено та 111 тис. збережено);
- сплачено 3,5 млрд. грн. податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів;
- розмір умовно нарахованих платежів становив 8,65 млрд. грн. (у тому числі 5,12 млрд. грн. по проєктах з м'ясопереробки);
- сума отриманих податкових пільг перевищувала суму сплачених податків та зборів на 5,2 млрд. грн. (табл. 1).

Після скасування пільгового режиму оподаткування кількість проєктів, що реалізовувалися у СЕЗ і ТПР, скоротилася. Так, у 2005 році в стадії реалізації знаходився 547 інвестиційний проєкт кошторисною вартістю \$5,9 млрд., з яких іноземні становили \$1,8 млрд., а у 2010 році їх кількість зменшилася до 191 проєкту (вартість – \$2,48 млрд., з яких іноземні інвестиції – \$0,5 млрд.).

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Суб'єктами господарювання СЕЗ і ТПР, які здійснювали реалізацію інвестиційних проектів у 2005–2010 роках:

- залучено \$2,7 млрд. інвестицій, з них \$452,7 млн. іноземних інвестицій (16,5%);
- реалізовано продукції на суму 126,4 млрд. грн., у тому числі 49,4 млрд. грн. поставлено на експорт;
- введено 42 тис. робочих місць (у тому числі 25 тис. створено та 17 тис. збережено);
- сплачено 12,1 млрд. грн. податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів;
- розмір наданих пільг, тобто умовно нарахованих платежів становив 4,65 млрд. грн., з яких 3,9 млрд. грн. було отримано в рамках проектів з м'ясопереробки (ці пільги надавалися на виконання судових рішень);

– сума сплачених податків та зборів до бюджетів та державних цільових фондів перевищила суму отриманих податкових пільг на 7,4 млрд. грн. (табл. 2).

Після скасування пільгового режиму оподаткування кількість проектів, що реалізовувалися у СЕЗ і ТПР, скоротилася. Так, у 2005 році в стадії реалізації знаходився 547 інвестиційний проект кошторисною вартістю \$5,9 млрд., з яких іноземні становили \$1,8 млрд., а у 2010 році їх кількість зменшилася до 191 проекту (вартість – \$2,48 млрд., з яких іноземні інвестиції – \$0,5 млрд.).

Суб'єктами господарювання СЕЗ і ТПР, які здійснювали реалізацію інвестиційних проектів у 2005–2010 роках:

- залучено \$2,7 млрд. інвестицій, з них \$452,7 млн. іноземних інвестицій (16,5%);

Таблиця 1. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку загальнонаціональної мережі СЕЗ і ТПР (від початку діяльності до 2004 року)

Номер рядка	Назва показника	Од. виміру	Роки						Усього з початку діяльності по 2004 включно
			на 01.01.2000	2000	2001	2002	2003	2004	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Загальні відомості								
1.1	Кількість інвестиційних проектів, що знаходяться в стадії реалізації	од.	...	248	403	486	554	632	x
1.2	Кошторисна вартість інвестиційних проектів, що знаходяться в стадії реалізації	\$ тис.	...	1012 826,5	1641013,0	2176894,0	2671385,0	4755595,0	x
1.2.1	у тому числі іноземних	\$ тис.	652 746,7	785 652,3	844 996,3	1370485,8	x
1.3	Кількість підприємств, на яких реалізуються інвестиційні проекти	од.	...	221	366	437	495	554	x
2	Інвестиційна діяльність								
2.1	Залучено інвестицій, усього	\$ тис.	186 271,8	227 916,2	269 665,2	297417,1	497 090,4	673 224,6	2151585,3
	у тому числі за видами:	тис. грн.	765 835,9	1228 583,8	1448770,4	1584 972,3	2652708,5	3582762,3	11263633,2
2.1.1	грошові внески (кошти)	\$ тис.	64 054,7	93 323,9	138 111,8	188 559,5	344 238,8	485470,1	1313758,8
2.1.2	матеріальні цінності	\$ тис.	110 181,1	107 486,8	80 768,2	82 628,2	94 851,1	105555,2	581470,6
2.1.3	нематеріальні активи	\$ тис.	4 741,4	3 821,6	2 036,0	1 629,4	1 350,6	6 572,5	20151,5
2.1.4	реінвестиція	\$ тис.	44 821,7	49 368,6	94190,3
2.1.5	інші	\$ тис.	7 294,6	23 283,9	48 749,2	24 600,0	11 828,2	26 258,2	142014,1
2.2	у тому числі іноземні інвестиції, усього	\$ тис.	109 876,0	104 977,9	73 251,2	76 446,6	118 622,7	129 162,1	612336,5
	з них:								
2.2.1	грошові внески (кошти)	\$ тис.	38 181,8	48118,2	37 702,9	42 778,1	87 293,2	87607,4	341681,6
2.2.2	матеріальні цінності	\$ тис.	71 296,2	56559,7	34 557,2	33 236,9	30 158,6	30088,9	255897,5
2.2.3	нематеріальні активи	\$ тис.	398,0	300,0	500,0	197,4	139,3	0,0	1534,7
2.2.4	реінвестиція	\$ тис.	843,7	483,2	1326,9
2.2.5	інші	\$ тис.	491,1	234,2	187,9	10 982,6	11895,8
2.4	Відкликані інвестиції	\$ тис.	0,0	0,0	933,5	125,9	208,4	56,4	1324,2
3	Інноваційна діяльність								
3.1	Кількість інноваційних проектів, що знаходяться в стадії реалізації	од.	...	26	24	30	34	57	x
3.2	Затверджена кошторисна вартість інноваційних проектів, що знаходяться в стадії реалізації	\$ тис.	...	16375,19	13141,29	12726,43	18873,22	158679,51	219795,64
3.3	Кількість інноваційно активних проектів	од.	...	1	4	5	6	44	x
3.4	Кількість інноваційно активних підприємств	од.	...	1	4	5	6	44	x
3.5	Кількість освоєних нових видів продукції	найменше	...	26	21	17	40	87	x
3.6	Витрати на продуктивні інновації	тис. грн.	...	23 573,0	3 413,0	62 087,0	79,6	185 732,8	274 885,4
3.7	Впроваджено нових технологічних процесів	процесів	...	1	3	3	5	30	x
3.7.1	Витрати на процесові інновації	тис. грн.	...	0	0	0	4 098,7	63 705,4	67 804,1
3.7.2	Витрати на технологічні інновації	тис. грн.	...	0,0	887,6	4 292,9	1 866,9	142 345,3	149 392,7
3.8	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, усього	тис. грн.	...	23 573,0	3 413,0	63 462,5	87 088,8	898 621,4	1 076 158,7

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3.8.1	у тому числі за межі України, усього	тис. грн.	...	0	0	0	0	393 891,3	393 891,3
3.8.1.1	у тому числі в країні СНД	тис. грн.	...	0	0	0	0	230 581,4	230 581,4
4	Діяльність підприємств								
4.1	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) у діючих цінах без ПДВ та акцизного збору	тис. грн.	313 418,8	2132134,8	4771819,7	7802080,6	13366252,8	22919184,1	51304890,8
4.1.1	у тому числі сертифікованої (на яку отримано сертифікати якості)	тис. грн.	276 405,10	1808115,00	3033632,60	5379747,20	9060852,60	14662452,22	33944799,62
4.1.2	з реалізованої – за ринками: на внутрішньому ринку України, усього	тис. грн.	212 821,9	1 649 792,3	3508788,8	5147245,3	8852373,3	15914386,0	35285407,60
4.1.2.1	у тому числі на внутрішньообласному ринку	тис. грн.	108 314,7	1 272971,6	1776619,4	2548052,5	3687816,7	7340333,1	16734108,00
4.1.3	за межами митної території України	тис. грн.	100 596,7	470 377,3	1243472,3	2652395,6	4513879,5	7004798,1	15985519,50
4.1.3.1	у тому числі у країнах СНД	тис. грн.	31 710,3	130 717,6	470 733,1	727683,2	1111901,8	1707771,6	4180517,60
4.1.3.2	у тому числі в інших країнах	тис. грн.	68 886,4	339 659,7	772 739,2	1924712,4	3401977,7	5297026,5	11805001,9
4.5	Чистий прибуток (+)	тис. грн.	...	282 661,5	696 017,4	865 332,7	1445183,5	2512078,7	x
	/збиток (-)	тис. грн.	...	-42 449,5	-95 335,3	-229 374,9	-422852,1	-309815,6	x
4.6	Дебіторська заборгованість (на кінець звітного періоду)	тис. грн.	9 718,0	459 473,3	775 338,0	1826318,3	3309245,6	4 814 424,0	x
4.7	Кредиторська заборгованість (на кінець звітного періоду)	тис. грн.	...	450 071,9	1203082,7	1965423,0	3144961,3	4 513 403,8	x
4.8	Кількість підприємств, зареєстрованих у системі управління якістю на відповідність міжнародним стандартам серії ISO 9000	од.	...	14	14	25	42	44	x
5	Зовнішньоекономічна діяльність								
5.1	Зовнішньоторговельний оборот	\$ тис.	74 771,60	230 588,74	400264,91	707480,17	1291216,92	2024202,50	4728524,84
5.2	Експорт	\$ тис.	26 721,30	88 662,64	232714,71	498349,27	846452,92	1316889,40	3009790,24
5.3	Імпорт	\$ тис.	48 050,30	141 926,10	167550,20	209 130,90	444764,00	707313,10	1718734,60
5.4	Сальдо експортно-імпорتنих операцій	\$ тис.	-21 329,00	-53 263,46	65164,51	289 218,37	401688,92	609576,30	1291055,64
5.5	Транспортні послуги, усього	тис. грн.	0	9 057,50	47 553,60	32 769,90	19 430,00	60 670,00	169 481,00
		тис. тонн	0	342,7	879	971,8	779,4	26 767,65	29 740,55
5.5.1	відправлено експортних вантажів	тис. тонн	0	63,1	537,1	654,4	385,2	2 324,60	3 964,40
5.5.2	прийнято імпорتنих вантажів	тис. тонн	0	88,2	99	113,2	105,7	5 016,92	5 423,02
5.5.3	транзит вантажів	тис. тонн	0	191,4	242,9	204,2	288,5	269,3	1 196,30
6	Діяльність у сфері охорони здоров'я, туризму та рекреації								
6.1	Створено, модернізовано або реконструйовано закладів охорони здоров'я, відпочинку та туризму	тис. грн.	0	45 661,20	107715,40	95 568,80	228762,90	319631,40	797 339,70
6.2	Кількість осіб, яким надано послуги з охорони здоров'я, відпочинку та туризму, усього	осіб	0	6 000	236 352	292 722	196 340	147 616	879 030
6.2.1	у тому числі іноземних	осіб	0	2 500	4 548	5 591	9 072	13 008	34 719
6.3	Обсяг наданих послуг закладами охорони здоров'я, відпочинку та туризму	тис. грн.	0	4 243,60	15 645,00	41 094,70	55 883,60	98 183,90	215 050,80
7	Зайнятість та доходи населення								
7.1	Всього введено робочих місць	од.	7 912	22 786	54 763	24 309	36 254	27 904	173 928
7.2	Кількість новостворених робочих місць, усього	од.	2 814	8 496	14 787	9 940	14 539	12 593	63 169
7.3	Кількість збережених робочих місць, усього	од.	5 098	14 290	39 976	14 369	21 715	15 311	110 759
7.4	Середньооблікова чисельність штатних працівників	осіб	...	19 998	71 525	82 876	101 649	116 819	392 867
7.4.1	у тому числі: прийнятих з гірничодобувних та інших підприємств, які закриті або закриваються	осіб	25	113	688	130	1 190	510	2 656
7.5	Фонд оплати праці	тис. грн.	...	95 991,6	366 887,1	572 489,8	779 860,0	1147434,2	2 962 662,7
7.6	Середньомісячна заробітна плата	грн.	...	400,0	427,5	575,6	639,3	818,5	x
7.7	Заборгованість з оплати праці на 1 січня після звітного року	тис. грн.	...	6 665,5	61 861,5	26 911,8	25 265,9	33 003,2	x
8	Розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами								
8.1	Сума отриманих пільг з оподаткування, усього	тис. грн.	96 336,9	316 443,0	574 457,9	1104599,4	1890628,7	4669389,9	8 651 855,7
	у тому числі:								
8.1.1	податок на прибуток підприємств	тис. грн.	7 567,80	97 972,10	208401,74	243 641,00	407933,40	542 108,4	1 507 624,4
8.1.2	податок на додану вартість	тис. грн.	72 053,80	138 022,86	131895,83	177 183,20	322923,50	527 211,0	1 369 290,2
8.1.3	ввізне мито	тис. грн.	16 685,30	79 950,74	233701,08	679 039,70	1136533,50	3570869,2	5 716 779,5
8.1.4	плата за землю	тис. грн.	2,1	242,3	324,4	4443,4	9622,8	12 357,3	26 992,3

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
8.1.5	інші	тис. грн.	27,9	254,95	134,8	292,12	13 615,50	16 844,0	31 169,3
8.2	Сплачено до бюджетів податків і зборів (обов'язкових платежів), усього	тис. грн.	62 578,0	220 057,3	293 095,4	321 729,8	473 908,9	739 362,1	2 110 731,5
	у тому числі:								
8.2.1	податок на прибуток підприємств	тис. грн.	5 809,7	33 889,4	24 635,6	27 573,0	140 956,1	182 165,8	415 029,5
8.2.2	податок на додану вартість	тис. грн.	33 585,9	128 815,0	166 362,1	144 510,5	129 613,4	329 458,7	932 345,6
8.2.3	податок з доходів фізичних осіб	тис. грн.	8 528,2	23 889,0	74 847,9	114 837,3	152 903,0	158 390,2	533 395,6
8.2.4	плата за землю	тис. грн.	14 135,8	14 135,8
8.2.5	акцизний збір	тис. грн.	475,2	475,2
8.2.6	інші	тис. грн.	14 654,2	33 463,9	27 249,8	34 809,1	50 436,4	54 736,4	215 349,8
8.3	Збори (внески) до державних цільових фондів, усього	тис. грн.	27 639,8	64 917,6	164 491,8	290 912,0	320 787,3	485 829,6	1 354 578,0
8.4	Сальдо надходжень до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів) та отриманих податкових пільг /рядок 8.2+8.3-8.1/	тис. грн.	-6 119,1	-31 468,1	-116870,7	-491 957,6	-1095932,5	-3444198,2	-5186546,2
8.5	Заборгованість зі сплати до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів) «-» (переплата), «+» (недоїмка), усього	тис. грн.	13 797,80	35 609,50	1 072,46	-29 901,85	-7 604,80	-101725,00	x
	у тому числі:								
8.5.1	з податку на прибуток підприємств на кінець року	тис. грн.	380,4	10 643,4	6 002,3	5 150,0	2 942,2	-9 790,6	x
8.5.2	з податку на додану вартість на кінець року	тис. грн.	-1 346,6	-16 338,6	-8 195,5	-33 674,5	-19 916,6	-107616,5	x
8.5.3	до державного бюджету на кінець року	тис. грн.	10 892,30	25 964,10	-4 694,78	-29 132,68	-14976,10	-120746,5	x
8.5.4	до місцевого бюджету на кінець року	тис. грн.	2 905,50	9 645,40	5 767,24	-769,17	7 371,30	5 655,20	x
8.5.5	до Пенсійного фонду України	тис. грн.	0	0	0	0	0	10 863,70	x
8.5.6	до фондів соціального страхування	тис. грн.	0	0	0	0	0	2 502,60	x
8.6	Сума податку на додану вартість, що відшкодовується з бюджету за експортними операціями								
8.6.1	нараховано	тис. грн.	9 888,3	30 440,1	81 894,5	194 308,2	223 087,1	494 707,5	1 034 325,7
8.6.2	отримано	тис. грн.	6 969,3	11 855,8	29 255,4	71 263,9	199 690,6	443 972,2	763 007,2
8.7	Не сплачено податків і зборів (обов'язкових платежів) за рішеннями судів, усього	тис. грн.	284 460,0	1039877,0	3403242,0	4 727 579,0

Складено авторами.

Таблиця 2. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку загальнонаціональної мережі СЕЗ і ТПР (2005–2010)

Номер рядка	Назва показника	Од. виміру	Роки							Усього за 2005–2010	Усього з початку діяльності по 2010
			2005	2006	2007	2008	2009	2010			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	Загальні відомості										
1.1	Кількість інвестиційних проєктів, що знаходяться в стадії реалізації	од.	547	443	392	305	250	191	x	x	
1.2	Кошторисна вартість інвестиційних проєктів, що знаходяться в стадії реалізації	\$ тис.	5883017,3	5258408,4	4878889,5	3986777,5	3455373,9	2481347,2	x	x	
1.2.1	у тому числі іноземних	\$ тис.	1818451,4	1737752,1	1702753,1	1635479,6	1501776,6	869 397,9	x	x	
1.3	Кількість підприємств, на яких реалізуються інвестиційні проєкти	од.	470	389	343	283	236	185	x	x	
2	Інвестиційна діяльність										
2.1	Залучено інвестицій, усього	\$ тис.	724774,1	730465,5	559617,0	406 311,8	168 739,9	148 510,5	2738418,8	4890004,1	
		тис. грн.	3735453,4	3713322,2	2854694,1	2178769,2	1210720,9	1090811,4	14783771,2	26047404,4	
	у тому числі за видами:										
2.1.1	грошові внески (кошти)	\$ тис.	539 201,6	467352,8	389878,5	298 238,4	104 209,4	110 613,7	1909494,4	3 223 253,2	
2.1.2	матеріальні цінності	\$ тис.	104 423,3	216591,7	106343,7	38 402,9	45 505,9	17 446,4	528 713,9	1 110 184,5	
2.1.3	нематеріальні активи	\$ тис.	48,3	325,0	106,7	267,5	573,4	157,3	1 478,2	21 629,7	
2.1.4	реінвестиція	\$ тис.	26 519,4	14 840,7	22751,9	49 737,6	5 138,1	9 528,4	128 516,1	222 706,4	
2.1.5	інші	\$ тис.	54 581,5	31 355,3	40536,2	19 665,4	13 313,1	10 764,7	170 216,2	312 230,3	

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2.2	у тому числі іноземні інвестиції, усього	\$ тис.	84 900,3	252 268,2	79776,7	31 819,7	2 978,1	948,3	452 691,3	1 065 027,8
	з них:									
2.2.1	грошові внески (кошти)	тис. дол.	67 557,5	92 780,9	26 528,9	24 636,2	1 953,3	802,3	214 459,1	555 940,7
2.2.2	матеріальні цінності	\$ тис.	12 715,5	158 860,7	53 245,7	7 154,0	985,9	146,0	233 107,8	489 005,3
2.2.3	нематеріальні активи	\$ тис.	45,2	229,4	0,0	0,0	0,0	0,0	274,6	1 809,3
2.2.4	реінвестиція	\$ тис.	190,0	155,6	2,1	29,5	7,8	0,0	385,0	1 711,9
2.2.5	інші	\$ тис.	4 392,1	241,6	0,0	0,0	31,1	0,0	4 664,8	16 560,6
2.4	Відкликані інвестиції	\$ тис.	3 054,6	2 111,1	2 987,6	2 522,9	1 443,5	2 197,6	x	x
3	Інноваційна діяльність									
3.1	Кількість інноваційних проєктів, що знаходяться в стадії реалізації	од.	39	33	25	15	7	4	x	x
3.2	Затверджена кошторисна вартість інноваційних проєктів, що знаходяться в стадії реалізації	\$ тис.	144926,0	143 758,1	98 267,1	86 378,6	51 706,9	5 951,3	5 951,3	225 746,9
3.3	Кількість інноваційно активних проєктів	од.	37	29	23	12	6	5	x	x
3.4	Кількість інноваційно активних підприємств	од.	33	27	19	11	5	5	x	x
3.5	Кількість освоєних нових видів продукції	найменувань	93	45	58	29	12	5	x	x
3.6	Витрати на продуктові інновації	тис. грн.	78736,1	35 631,1	31455,4	30 131,9	2 885,2	8 550,1	187 389,8	462 275,2
3.7	Впроваджено нових технологічних процесів	процесів	23	18	11	19	0	3	x	x
3.7.1	Витрати на процесові інновації	тис. грн.	157206,7	109 859,1	359 681,4	9 336,8	0,0	434,4	636 518,4	704 322,5
3.7.2	Витрати на технологічні інновації	тис. грн.	173294,9	118 856,6	52 494,3	29 150,5	0,0	1 942,9	375 739,2	525 131,9
3.8	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, усього	тис. грн.	768368,6	979 169,1	999 780,2	1014242,0	162 627,8	139 230,8	4063418,5	5 139 577,2
3.8.1	у тому числі за межі України, усього	тис. грн.	342565,8	451 987,8	780 152,4	748 960,0	61 300,6	45 186,3	2430152,9	2 824 044,2
3.8.1.1	у тому числі в країні СНД	тис. грн.	304134,8	343 396,2	701 237,1	487 641,7	61 092,5	20 586,8	1918089,1	2 148 670,5
4	Діяльність підприємств									
4.1	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) у діючих цінах без ПДВ та акцизного збору	тис. грн.	23520626,1	22049108,2	26510869,3	26130874,1	14411415,5	13824855,7	126447748,9	177752639,7
4.1.1	у тому числі сертифікованої (на яку отримано сертифікати якості) з реалізованої – за ринками:	тис. грн.	13105786,1	11530742,1	12516218,9	10466153,8	5570654,9	4909624,4	58099180,2	92043979,8
4.1.2	на внутрішньому ринку України, усього	тис. грн.	15896692,4	13684946,9	15826998,9	14938692,2	8613913,1	8067493,9	77028737,4	112314145,0
4.1.2.1	у тому числі на внутрішньообласному ринку	тис. грн.	6282352,5	3736005,8	3875095,0	4 228527,6	3776629,9	3872242,8	25770853,6	42504961,6
4.1.3	за межами митної території України	тис. грн.	7623933,7	8364161,3	10683870,4	11192181,9	5797502,4	5757361,8	49419011,5	65404531,0
4.1.3.1	у тому числі у країнах СНД	тис. грн.	2104654,8	2544008,4	3219406,7	2626818,5	1603629,9	2354189,7	14452708,0	18633225,6
4.1.3.2	у тому числі в інших країнах	тис. грн.	5519278,9	5820152,9	7464463,7	8565363,4	4193872,5	3403172,1	34966303,5	46771305,4
4.5	Чистий прибуток (+)	тис. грн.	2483215,7	1935886,6	2184922,2	1540791,3	413 061,2	786511,3	x	x
	/збиток (-)	тис. грн.	-289860,1	-469666,5	-367067,0	-1884113,2	-1033193,2	-896919,3	x	x
4.6	Дебіторська заборгованість (на кінець звітного періоду)	тис. грн.	5063924,5	2727333,4	4761765,0	7650230,6	6313778,6	1807327,0	x	x
4.7	Кредиторська заборгованість (на кінець звітного періоду)	тис. грн.	4553004,4	4453148,0	6618793,3	6447401,3	5416573,4	3137894,1	x	x
4.8	Кількість підприємств, зареєстрованих у системі управління якістю на відповідність міжнародним стандартам серії ISO 9000	од.	46	46	41	26	17	8	x	x
5	Зовнішньоекономічна діяльність									
5.1	Зовнішньоторговельний оборот	\$ тис.	1879709,03	2098711,45	2394863,39	2518243,81	1041543,79	1173000,37	11106071,84	15834596,7
5.2	Експорт	\$ тис.	1487683,9	1656269,6	2115617,9	2124873,9	744 105,4	725 506,9	8 854 057,6	11863847,8
5.3	Імпорт	\$ тис.	392025,1	442441,9	279245,5	393369,9	297 438,4	447 493,5	2 252 014,3	3970748,9
5.4	Сальдо експортно-імпорتنих операцій	\$ тис.	1095658,78	1213827,68	1836372,41	1731504,01	446667,02	278 013,40	6602043,30	7893098,9
5.5	Транспортні послуги, усього	тис. грн.	63 905,3	59 804,6	139 268,7	81 274,3	136 311,3	117 733,1	598 297,3	767 778,3
		тис. тонн	1 988,6	3 830,5	30 284,5	2 574,5	2 507,7	1 719,7	42 905,6	72 646,1
5.5.1	відправлено експортних вантажів	тис. тонн	1 928,9	2 662,7	4 832,7	2 384,2	2 383,6	1 564,5	15 756,6	19 721,0
5.5.2	прийнято імпорتنих вантажів	тис. тонн	264,2	1 693,2	12 505,7	4,9	2,8	0,4	14 471,3	19 894,3
5.5.3	транзит вантажів	тис. тонн	34,2	297,3	835,0	92,9	54,9	93,5	1 407,8	2 604,1
6	Діяльність у сфері охорони здоров'я, туризму та рекреації									

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6.1	Створено, модернізовано або реконструйовано закладів охорони здоров'я, відпочинку та туризму	тис. грн.	161 259,0	77 012,7	27 267,4	17 722,1	7 605,4	476 051,9	766 918,5	1 564 258,2
6.2	Кількість осіб, яким надано послуги з охорони здоров'я, відпочинку та туризму, всього	осіб	122 927	105 071	125 708	33 183	16 358	278 566	681 813	1 560 843
6.2.1	у тому числі іноземних	осіб	11 559	16 445	5 936	2 239	3 990	33 815	73 981	108 700
6.3	Обсяг наданих послуг закладами охорони здоров'я, відпочинку та туризму	тис. грн.	120 836,5	203 049,6	97 864,6	104 173,7	95 643,4	441 596,8	1 063 164,6	1 278 215,4
7	Зайнятість та доходи населення									
7.1	Всього введено робочих місць	од.	19 589	8 680	7 901	3 188	1 656	1 328	42 342	216 270
7.2	Кількість новостворених робочих місць, усього	од.	9 487	6 716	5 794	2 042	582	626	25 247	88 416
7.3	Кількість збережених робочих місць, усього	од.	10 102	1 964	2 107	1 146	1 074	702	17 095	127 854
7.4	Середньооблікова чисельність штатних працівників	осіб	111 508	93 249	83 521	62 862	36 980	23 370	411 490	804 357
7.4.1	у тому числі: прийнятих з гірничодобувних та інших підприємств, які закриті або закриваються	осіб	539	303	321	217	157	148	1 685	4 341
7.5	Фонд оплати праці	тис. грн.	1 357 975,4	1 533 890,3	1 582 001,9	1 447 610,3	858 361,5	752 967,5	x	x
7.6	Середньомісячна заробітна плата	грн.	1 014,9	1 370,8	1 578,4	1 919,0	1 934,3	2 685,0	x	x
7.7	Заборгованість з оплати праці на 1 січня після звітного року	тис. грн.	40 913,5	43 980,7	43 513,7	51 898,5	46 873,2	24 634,8	x	x
8	Розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами									
8.1	Сума отриманих пільг з оподаткування, усього	тис. грн.	1 849 340,5	1 325 124,2	1 358 632,4	40 041,0	68 798,8	5 313,0	4 647 249,9	13 299 105,6
	у тому числі:									
8.1.1	податок на прибуток підприємств	тис. грн.	4 007,8	0,0	1 834,1	2 052,0	90,1	5 313,0	13 297,0	1 520 921,4
8.1.2	податок на додану вартість	тис. грн.	214 197,2	194 878,6	181 770,8	35 964,0	68 708,7	0,0	695 519,3	2 064 809,5
8.1.3	ввізне мито	тис. грн.	1 615 539,1	1 127 503,7	1 157 209,1	2 025,0	0,0	0,0	3 902 276,9	9 619 056,4
8.1.4	плата за землю	тис. грн.	5 190,0	0,0	732,0	0,0	0,0	0,0	5 922,0	32 914,3
8.1.5	інші	тис. грн.	10 406,4	2 741,9	17 086,4	0,0	0,0	0,0	30 234,7	61 404,0
8.2	Сплачено до бюджетів податків і зборів (обов'язкових платежів), усього	тис. грн.	1 458 627,8	1 536 344,7	1 812 990,7	2 013 976,3	913 119,7	1 154 157,7	8 889 216,9	10 999 948,4
	у тому числі:									
8.2.1	податок на прибуток підприємств	тис. грн.	569 556,3	352 476,2	372 845,2	475 454,8	104 320,1	288 559,5	2 163 212,1	2 578 241,6
8.2.2	податок на додану вартість	тис. грн.	603 805,6	812 866,2	1 049 441,0	1 151 272,9	562 351,4	588 330,1	4 768 067,2	5 700 412,8
8.2.3	податок з доходів фізичних осіб	тис. грн.	179 503,4	208 814,3	261 985,8	199 897,7	121 264,2	109 036,1	1 080 501,6	1 613 897,2
8.2.4	плата за землю	тис. грн.	14 687,7	19 873,0	19 913,9	25 605,0	25 399,9	15 842,1	121 321,6	135 457,4
8.2.5	акцизний збір	тис. грн.	4 049,4	17 825,9	23 317,6	30 464,0	22 806,6	42 736,9	141 200,4	141 675,6
8.2.6	інші	тис. грн.	87 025,4	124 489,1	85 487,2	131 281,9	76 977,5	109 653,0	614 914,0	830 263,8
8.3	Збори (внески) до державних цільових фондів, усього	тис. грн.	588 158,5	638 239,3	704 612,9	582 779,8	358 103,1	341 733,2	3 213 626,9	4 568 204,9
8.4	Сальдо надходжень до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів) та отриманих податкових пільг /рядок 8.2+8.3-8.1/	тис. грн.	197 445,8	849 459,8	1 158 971,2	2 556 715,1	1 202 424,1	1 490 577,9	7 455 593,8	2 269 047,7
8.5	Заборгованість зі сплати до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів) «-» (переплата), «+» (недоїмка), усього	тис. грн.	-69 993,10	-65 966,20	-52 412,60	-68 359,97	-132 663,40	-145 367,6	x	x
	у тому числі:									
8.5.1	з податку на прибуток підприємств на кінець року	тис. грн.	-588,8	1 970,0	-2 701,8	-36 964,2	-34 252,5	1 306,4	x	x
8.5.2	з податку на додану вартість на кінець року	тис. грн.	-89 423,0	-111 702,3	-111 780,5	-96 644,3	-148 031,2	-144 810,4	x	x
8.5.3	до державного бюджету на кінець року	тис. грн.	-99 232,4	-112 499,3	-101 292,9	-132 119,4	-209 924,6	-146 124,3	x	x
8.5.4	до місцевого бюджету на кінець року	тис. грн.	6 969,4	10 776,1	13 979,9	17 307,8	24 920,1	825,9	x	x

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8.5.5	до Пенсійного фонду України	тис. грн.	19 167,3	31 162,7	33 907,1	40 773,3	48 414,8	...	x	x
8.5.6	до фондів соціального страхування	тис. грн.	3 102,6	4 594,3	993,3	5 678,4	3 926,3	...	x	x
8.6	Сума податку на додану вартість, що відшкодовується з бюджету за експортними операціями									
8.6.1	нараховано	тис. грн.	604 685,8	1 253 074,0	1 318 868,8	1 267 361,6	582 738,1	331 495,5	5 358 223,8	6 392 549,5
8.6.2	отримано	тис. грн.	592 360,2	924 523,9	1 443 492,1	933 843,5	399 719,9	312 740,9	4 606 680,5	5 369 687,7
8.7	Не сплачено податків і зборів (обов'язкових платежів) за рішеннями судів, усього	тис. грн.	1356546,3	1 322 117,0	1 262 459,6	4 077,0	90,1	...	3 945 289,9	8 672 868,9

Складено авторами.

– реалізовано продукції на суму 126,4 млрд. грн., у тому числі 49,4 млрд. грн. поставлено на експорт;

– введено 42 тис. робочих місць (у тому числі 25 тис. створено та 17 тис. збережено);

– сплачено 12,1 млрд. грн. податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів;

– розмір наданих пільг, тобто умовно нарахованих платежів, становив 4,65 млрд. грн., з яких 3,9 млрд. грн. було отримано в рамках проектів з м'ясопереробки (ці пільги надавалися на виконання судових рішень);

– сума сплачених податків та зборів до бюджетів та державних цільових фондів перевищила суму отриманих податкових пільг на 7,4 млрд. грн. (табл. 2).

Аналіз діяльності українських СЕЗ і ТПР свідчить про неоднозначні результати їх функціонування, що відповідає світовій практиці. Мав місце як позитивний, так і негативний вплив цих утворень на економічний розвиток регіонів їх розташування та держави в цілому.

До позитивних результатів діяльності СЕЗ і ТПР можна віднести:

- залучення інвестиційних ресурсів (у т.ч. іноземних);
- створення нових підприємств;
- організацію виробництва нових видів продукції;
- збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції;
- оновлення основних фондів;
- створення нових та збереження існуючих робочих місць;
- зниження соціальної напруги та підвищення життєвого рівня населення.

Завдяки запровадженню спеціального режиму інвестиційної діяльності у СЕЗ і ТПР на території їх розташування додатково було залучено близько \$4,9 млрд. інвестицій, з яких \$1,06 млрд. (21,85%) іноземних, що сприяло створенню нових підприємств, модернізації обладнання і устаткування на діючих. Зокрема, у СЕЗ і ТПР Закарпатської області та СЕЗ «Яворів» було освоєно виробництво електричного, електронного, транспортного устаткування; у СЕЗ «Миколаїв» почало відновлюватися суднобудування; у ТПР Донецької області та ПЕЕЗ «Сиваш» Автономної Республіки Крим було оновлене обладнання у металургійній та хімічній галузях.

Це, у свою чергу, призвело до збільшення обсягів реалізації продукції, які починаючи з 2004 року щорічно зростали більш як на 20 млрд. грн. Постійно збільшувалася частка продукції СЕЗ і ТПР у загальних обсягах продукції, реалізо-

ваної у регіонах їх розташування (6,5%) та Україні в цілому (3,3%).

За рахунок реалізації проектів у СЕЗ і ТПР було створено 88 тис. нових (до 2005 року – 63 тис., у 2005–2010 роках – 25 тис.) та збережено 128 тис. існуючих робочих місць (до 2005 року – 111 тис., у 2005–2010 роках – 17 тис.). Зокрема, в Яворівському районі суб'єкти СЕЗ «Яворів» забезпечили близько 90% створених робочих місць та обсягів виробництва продукції в загальних показниках регіону. У м. Славутич за рахунок діяльності суб'єктів СЕЗ створено близько 15% робочих місць. У м. Нововолинську та селищі Жовтневе Волинської області за рахунок підприємств ТПР введено в дію близько 35% робочих місць названих адміністративно-територіальних одиниць. Водночас відбувалося зростання рівня заробітної плати на підприємствах СЕЗ і ТПР, що обумовило перевищення її в середньому на 35% порівняно з показниками територій їх розташування, зокрема: у СЕЗ «Порто-Франко» – у 2 рази, СЕЗ «Закарпаття» – на 79%, ТПР Донецької області – на 45,7%, ТПР Автономної Республіки Крим – на 18,7% та на 30% більше, ніж у середньому по Україні.

До СЕЗ і ТПР було залучено відомі міжнародні компанії, внаслідок чого активізувалися процеси освоєння нових технологій та відповідно зростав інвестиційний імідж держави. Зокрема, в Україні почали працювати такі компанії, як ЗАТ ММЗ «Істіл-Україна» (ТПР Донецької області); ТОВ «Ядзакі Україна», ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед», ЗАТ «Єврокар» (СЕЗ «Закарпаття»); ДП «Холгер Крістіансен Продакшн Україна», ТзОВ «Снежка-Україна» (СЕЗ «Яворів»); ТзОВ «БРВ-Україна» (ТПР Волинської області); ТОВ «Метаком УКР» (СЕЗ «Миколаїв»); ДП «Пріста Ойл-Україна» (СЕЗ «Порто-франко»); ТОВ «Датекс Папір» (СЕЗ «Славутич»); ТОВ «Східноукраїнська компанія Малюроп» (ТПР м. Харкова) та інші.

До негативних результатів діяльності СЕЗ і ТПР можна віднести:

- невиконання суб'єктами підприємництва прийнятих на себе зобов'язань щодо залучення інвестицій, розвитку виробництва, введення нових та збереження існуючих робочих місць;
- недосягнення заявленого соціально-економічного ефекту;
- зловживання при ввезенні з-за меж митної території України на пільгових умовах товарів, необхідних для реалізації інвестиційних проектів, а також при вивезенні готової продукції.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях з недостатньо розвинутою інфраструктурою не стало потужним стимулом до їх економічного зростання. Впродовж усього періоду функціонування не було залучено інвестицій на території 11 ТПР, зокрема: на 7 із 33 ТПР у Донецькій області (м. Вугледар, Жданівка, Красний Лиман, Новогродівка, Зугрес, Іловайськ, Шахтарський район); на 3 із 12 ТПР у Житомирській області (Лугинський, Народицький та Малинський райони); на 1 із 9 ТПР у Луганській області (Краснодонський район). Крім того, у СЕЗ «Інтерпорт Ковель» так і не було розпочато діяльності, а в СЕЗ Порт Крим практично не реалізовувались інвестиційні проекти.

Застосування спеціального режиму на ТПР м. Шостка, ТПР у Луганській та Чернігівській областях, а також на деяких територіях Донецької області не мало суттєвого впливу на соціально-економічний розвиток відповідних регіонів внаслідок незначної кількості інвестиційних проектів, а також їх низької кошторисної вартості.

Незважаючи на щорічне збільшення загального обсягу вкладених у СЕЗ і ТПР інвестицій, частка іноземних інвестицій щорічно зменшувалась (з 46% у 2000 році до 19,2% у 2004 році), а після скасування пільгового режиму оподаткування вона скоротилася до мінімуму (у 2005 році – 11,7%, у 2010 році 0,6%).

Крім того, з різних причин було скасовано реєстрацію 295 інвестиційних проектів кошторисною вартістю \$1,5 млрд., по яких фактично було залучено лише \$435,3 млн. інвестицій, або 28,5% їх кошторисної вартості.

Низькою була бюджетна ефективність реалізації 14 проектів з м'ясопереробки. До 2008 року пільгове ввезення м'ясної сировини здійснювали суб'єкти ТПР у Донецькій (АТЗТ «Артемівський м'ясокомбінат», ТОВ «Фенікс» та ТОВ «ПК «Юнкерс»), СЕЗ «Донецьк» (ТОВ «СП «Відродження») та Житомирській (ВАТ «Новоград-Волинський м'ясокомбінат») областях. Після відміни у 2005 році пільг майже всі суб'єкти підприємницької діяльності, які реалізовували інвестиційні проекти з м'ясопереробки на територіях СЕЗ і ТПР, звернулися до судів з позовами щодо відновлення режиму, який існував під час укладання ними договорів, і за рішенням судів продовжували отримувати преференції.

Окреме питання – «типові» порушення та проблеми, які мали місце у СЕЗ і ТПР під час реалізації інвестиційних проектів. Робоча група уповноважених центральних органів виконавчої влади регулярно здійснювала інспекції та проводила перевірки діяльності СЕЗ і ТПР. Крім того, Мінекономіки України щомісячно й щоквартально оприлюднювало результати моніторингу функціонування СЕЗ і ТПР, а також щорічно проводило комплексний аналіз, матеріали якого подавались на розгляд Уряду. Це у сукупності дозволило виявити «типові» порушення і помилки в організації роботи територій зі спецрежимом:

– завищення обсягів відшкодування податку на додану вартість та проведення фіктивних операцій з купівлі облад-

нання, внаслідок чого незаконно отримувалось відшкодування з Державного бюджету України податку на додану вартість;

– порушення митного законодавства в частині недотримання термінів ввезення товарів і здійснення розрахунків по експортно-імпортних операціях;

– недотримання податкового законодавства при нарахованні та сплаті податку на прибуток та податку на додану вартість;

– нецільове та неправомірне використання податкових пільг, передбачених для суб'єктів СЕЗ і ТПР, при імпорті в Україну товарів для власних потреб підприємства відповідно до переліку, визначеного інвестиційним проектом та договором (контрактом) на реалізацію проекту. Йдеться про використання таких товарів у виробництві, не пов'язаному з реалізацією інвестиційного проекту, або здійснення подальшого продажу таких товарів на митній території України;

– неналежне виконання суб'єктами господарювання СЕЗ та ТПР взятих на себе в інвестпроектах зобов'язань щодо обсягів залучення інвестицій, виробництва продукції, створення робочих місць і т.п.;

– надання неправдивих даних щодо збиткового результату діяльності;

– порушення чинного законодавства про СЕЗ і ТПР при затвердженні інвестиційних проектів та внесенні змін до проектів, які знаходяться в реалізації. Зокрема, мало місце ігнорування висновків експертизи щодо доцільності реалізації інвестиційних проектів в спеціальному режимі інвестиційної діяльності, проведеної Мінекономіки разом з іншими уповноваженими центральними органами виконавчої влади та недотримання ними процедури погодження інвестиційних проектів.

Слід зазначити, що названі вище порушення не носили масового системного характеру та були не більш розповсюджені, ніж серед підприємців, що ведуть свою діяльність у загальному економіко-правовому режимі поза межами СЕЗ і ТПР.

Висновки та пропозиції

Аналіз тенденцій розвитку СЕЗ і ТПР показав, що їх внесок в економічне зростання регіонів та країни в цілому, перш за все, залежить від здійснення послідовної державної політики у цій сфері.

Так, після прийнятого у 2005 році політичного рішення про відміну в Україні спеціальних режимів інвестиційної діяльності для СЕЗ і ТПР, упродовж наступних шести років на їх територіях не було зареєстровано жодного нового інвестиційного проекту. Постійно скорочується інвестиційний ресурс, сформований за рахунок раніше затверджених проектів. Зокрема, по 191 інвестиційному проекту загальною кошторисною вартістю \$2,5 млрд., з яких 35% мали становити іноземні інвестиції на кінець 2010 року залишилось залучити \$437,3 млн. (17,6%). Враховуючи сформовані у попередні роки тенденції, можна припустити, що цей інвестиційний ресурс буде вичерпано впродовж найближчого

року. Крім того, у 2010 році на ТПР у Чернігівській області та у СЕЗ «Миколаїв» зареєстрованими суб'єктами підприємницької діяльності повністю припинено реалізацію всіх інвестиційних проектів.

Одним з основних аргументів при прийнятті рішення про скасування спеціальних режимів інвестиційної діяльності в Україні для СЕЗ і ТПР був висновок про їх низьку бюджетну ефективність, оскільки сальдо надходжень до бюджетів та державних цільових фондів і отриманих пільг було від'ємним і зростало темпами, що випереджали інвестиційні надходження.

Слід зазначити, що з 8,7 млрд. грн. податкових пільг, отриманих суб'єктами СЕЗ і ТПР до 2004 року, 5,1 млрд. грн. (59,2%) припадає на суб'єкти СЕЗ і ТПР, які здійснювали реалізацію 14 проектів з м'ясопереробки, кошторисна вартість яких становить в середньому \$4,3 млн. Отже, на 1 проект з м'ясопереробки припадало 365,6 млн. грн. пільг. Натомість загальна сума пільг, наданих іншим 618 проектам становила 3,5 млрд. грн. або 5,7 млн. грн. у розрахунку на 1 проект середньою кошторисною вартістю \$7,6 млн.

Разом із тим, бюджетна віддача податкових пільг при реалізації інвестиційних проектів з м'ясопереробки за весь період їх реалізації була мізерною: максимального значення вона досягла у 2001 році – 12,5 коп., а мінімальне у 2004 р. становило 4,7 коп. на 1 грн. отриманих пільг. По інших проектах цей показник становив 83 коп. на 1 грн. отриманих пільг у 2003–2004 рр. та 1,05–1,07 грн. у 2001–2002 роках.

Відміна ж спеціальних режимів інвестиційної діяльності у СЕЗ і ТПР на практиці не стосувалась лише підприємств з м'ясопереробки. У період 2005–2008 років саме так звані «м'ясні» проекти за рішеннями судів отримували пільги для ввезення м'ясосировини, сума яких склала близько 3,9 млрд. грн. (43,2% пільг, отриманих ними за весь період реалізації проектів). Обсяг пільг, наданих як в рамках діючого законодавства, так і відповідно до судових рішень по інших проектах за період 2005–2010 років становив лише 0,75 млрд. грн.

Зважаючи на відсутність реєстрації нових проектів у СЕЗ і ТПР упродовж останніх шести років можна припустити, що навіть за умов збереження пільгового режиму по раніше зареєстрованих проектах сукупний обсяг пільг, отриманих ними у 2005–2010 роках, міг зрости не більше ніж на 10–20%. Адже ці підприємства у попередній період ввезли необхідне для реалізації проектів устаткування і обладнання та приступили до випуску продукції, що дозволило їм упродовж 2005–2010 років створити понад 42 тис. робочих місць (25 тис. нових та 17 тис. збережених), збільшити обсяги реалізації продукції (у тому числі на експорт) і відрахувати до бюджетів та державних цільових фондів 12,1 млрд. грн.

Отже, припинення реалізації інвестиційних проектів з м'ясопереробки дало б більший ефект по зменшенню втрат бюджету, ніж скасування пільгового режиму оподаткування для усіх суб'єктів СЕЗ і ТПР.

Ефективна інвестиційна політика є однією з найважливіших складових, що забезпечують сталий поступальний розвиток

економіки країни. Ми вважаємо за доцільне відновити на території України діяльність спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку. Для цього слід, використовуючи досвід попередніх років функціонування СЕЗ і ТПР та реалізації інвестиційних проектів, врахувати ризики, переваги та зарубіжний досвід діяльності таких утворень.

Пропонується:

- деполітизувати процеси запровадження спеціальних режимів у СЕЗ і ТПР, розглядаючи такі режими як економічний інструмент забезпечення національних інтересів України;

- запровадити порядок, згідно з яким обрання форми, функціонального типу і терміну дії спеціального режиму здійснювати на засадах проблемно-цільового підходу для вирішення конкретних завдань розвитку регіонів, галузей і країни в цілому. Відповідна позиція має бути сформульована у програмі діяльності уряду України та відповідних стратегічних і програмних документах соціально-економічного розвитку держави;

- розробити нову концепцію розвитку в Україні СЕЗ і ТПР;
- удосконалити наявну законодавчу та нормативно-правову базу, забезпечивши її відповідність міжнародним вимогам (СОТ та ЄС);

- забезпечити (юридично і практично) гарантії незмінності спеціального режиму інвестиційної діяльності для всіх суб'єктів підприємництва, що реалізують інвестиційні проекти у СЕЗ і ТПР;

- запровадити чітку систему критеріїв відбору територій для створення СЕЗ і ТПР;

- удосконалити методик оцінювання і контролю діяльності діючих та новостворених СЕЗ і ТПР.

Реалізація зазначених вище заходів дозволить:

- відновити діяльність вітчизняних СЕЗ і ТПР;
- застосовувати СЕЗ і ТПР як економічний інструмент розв'язання конкретних проблем соціально-економічного розвитку країни та регіонів й забезпечити економічне зростання;

- оптимізувати нормативно-правове регулювання СЕЗ і ТПР;

- уніфікувати процедуру запровадження спеціального режиму;

- відновити довіру інвесторів, поліпшити інвестиційний клімат в Україні, активізувати залучення в економіку інвестиційних ресурсів;

- підвищити ефективність державного управління сегментом економіки, який працює в умовах СЕЗ і ТПР, забезпечити прозорість їх діяльності.

Література

1. Закон України «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (№2673–XII від 13.10.92 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2673-12>

2. Пила В.І., Чмир О.С. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія та практика: навчальний посібник / В.І. Пила, О.С. Чмир. – К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 328 с.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3. Чмир О.С. Спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку (науково-методичні аспекти): [монографія] / Олена Сергіївна Чмир. – К.: НДЕІ Мінекономіки України, Східний видавничий дім, 2001. – 276 с.

4. Кухарская Н.А. Стратегические приоритеты трансформации экономики регионов Украины: тенденции, формы, механизмы: [монографія] / Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2010. – 519 с.

5. Розроблення шляхів підвищення ефективності функціонування спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку з відповідним нормативно-правовим забезпеченням: звіт про НДР (заключний): 14-04 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України; кер. В.І. Пила, О.С. Чмир; викон. Д.П. Касьяненко [та ін.]. – К., 2004. – 105 с. – Інв. №2028.

6. Наукове обґрунтування основ державної політики України у сфері розвитку спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку: звіт про НДР (заключний): 4-05 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України; кер. В.І. Пила; викон. О.С. Чмир, Д.П. Касьяненко [та ін.]. – К., 2005. – 124 с. – Інв. №2065.

7. Наукове обґрунтування напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення та визначення стратегічних напрямів розвитку СЕЗ і ТПР в Україні: звіт про НДР (заключний): 23-10 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; кер. О.С. Чмир. – 2010. – 262 с. – №ДР 0110U005339. – Інв. №0711U002132.

8. Розроблення системи інструментів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні та компенсаційних механізмів для інвесторів, що працювали у спеціальному режимі: звіт про НДР (заключний): 15-06 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України; кер. В.І. Пила. – 2006. – 78 с. – №ДР 0106U010836. – Інв. №2083.

9. Інформація щодо результатів діяльності спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності: [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=36710&cat_id=36708

10. Чмир О.С. До питання відновлення статусу СЕЗ і ТПР / О.С. Чмир // Збірник наукових праць «Економічний простір». – 2010. – №36. – С. 122–140.

11. Молдован О. Какие СЭЗы нужны Украине? / О. Молдован // Зеркало недели. – 2011. – №27. – С. 7.

12. Наукові рекомендації з формування та реалізації державної політики України щодо розбудови СЕЗ і ТПР: звіт про НДР (проміжний): 12-11 / Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; кер. В.І. Пила. – 2011. – 234 с. – №ДР 0111U003943.

13. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування піддакцизних та деяких інших товарів» (№347-IV від 24.12.2002 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=347-15>

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про спеціальну економічну зону «Миколаїв»» (№1901 від 28.12.2000 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KPO01901.html

15. Спільний наказ Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про критерії визначення пріоритетних видів економічної діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах та територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності і порядок їх застосування» (№28/51 від 14.03.2000 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0206-00>

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового договору (контракту) на реалізацію інвестиційного проекту на території пріоритетного розвитку, в спеціальній (вільній) економічній зоні» (№1199 від 05.07.99 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1199-99-%EF>

17. Спільний наказ Державної податкової адміністрації України та Держмитслужби України «Про запровадження порядку контролю за цільовим використанням сировини, матеріалів, предметів, устаткування та обладнання, що ввозяться в Україну для реалізації інвестиційних проектів на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області» (№188/204 від 07.04.99 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0268-99>

18. Наказ ДПА України «Про затвердження Порядку обчислення прибутку, одержаного від здійснення інвестицій на діючих підприємствах, розташованих на територіях пріоритетного розвитку в Донецькій області, та складання відокремленого балансу фінансово-господарського проекту на території пріоритетного розвитку, в спеціальній (вільній) економічній зоні» (№111 від 05.03.99 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0176-99>

19. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» (№2505-IV від 25.03.2005 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=7&nreg=2505-15>

20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» (№184 від 28.02.2001 р.): [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=184-2001-%EF>